

КЊИЖЕВНОСТ ДУБРОВНИКА: ЗНАЧАЈАН ПОДСТИЦАЈ БУДУЋИМ ИСТРАЖИВАЧИМА

Злата Бојовић, *Историја дубровачке књижевности*, Српска књижевна задруга, Београд 2014

Злата Бојовић, историчарка књижевности, спада у ред најзначајнијих проучавалаца књижевности ренесансе и барока. Изабравши дубровачку књижевност за средиште интересовања, ауторка је резултате својих истраживања објавила у великом броју научних радова и књига, међу којима су: *Дундо Мароје Марина Држића*, *Осман Џива Гундулића*, *Џиво Гундулић – „краљ илирске поезије”*, *Ренесанса и барок*, *Дубровачки писци*, *Барокни писник Пејтар Канавеловић*. Покретач је едиције „Књижевна баштина старог Дубровника”, у оквиру које је приредила књиге Мавра Ветрановића, Динка Рањине, Игњата Ђурђевића и Цона Палмотића.

Свој дугогодишњи научни рад на пољу књижевности ренесансе и барока Злата Бојовић заокружује *Историјом дубровачке књижевности*, објављеном у издању „Српске књижевне задруге”. Рецензент овог дела је Бранко Летић, професор емеритус на Филозофском факултету Универзитета у Источном Сарајеву. Поред увода, индекса и белешке о писцу, књига садржи четири целине: „Путеви хуманизма”, „Век ренесансе”, „Епоха барока” и „Дубровачко просветитељство”.

Историја дубровачке књижевности утемељена је пре свега на исцрпно истраженој архивској грађи, али и на достигнућима истраживача попут Јорја Тадића, Михаила Динића, Радована Самарџића и њихових следбеника. Ауторка своје анализе поткрепљује и новијим резултатима хрватских истраживача: Дуње Фалишевац, Стјепана Ђосића, Ненада Векарића, Реље Сеферовића и других. Трудећи се да књижевне и културне појаве максимално приближи читаоцима, Злата Бојовић не одустаје од властитих јасних вредносних судова. Интерпретације књижевних дела оствариване су на два начина – аналитичким и синтетичким приступом делу, при чему у краћим текстовима преовлађује синтетички, а у дужим аналитички приступ.

Већ на самом почетку, пишући о најстаријем периоду дубровачке историје, Злата Бојовић истиче као суштинску идеју дубровачку самосвојност, која се заснивала на представи о самосталном граду-држави, којим је владао склад и идеал слободе. У првом поглављу, „Путеви хуманизма”, ауторка, говорећи о новој епохи као изразу човекове свести о сопственој стваралачкој моћи, истовремено прави везу с претходним раздобљем. Наговештаје хуманизма у Дубровнику ауторка види у деловању хуманисте Ивана Равењанина, писца кратке историје Дубровника (*Historia Ragusii*). Хуманизам бива јасно оформљен, међутим, тек деловањем личности попут Ивана Стојковића, Ивана Газуловића, Бенка Котруљевића. У оквиру прве генерације хуманиста Злата Бојовић даје преглед стваралаштва Џива Гучетића и Франа Луца Гундулића, а у оквиру друге анализира стваралаштво Карла Пуцића, Илије Цријевића, Јакова Бунића и Дамјана Бенеша. Прва генерација дубровачких хуманиста настојала је на усавршавању хуманистичког латинског језика у историографској поезији и прози, те допринела потискивању средњовековног латинитета. Постепеним ослобађањем од недефинисаног односа према ренесансном песништву које почиње да се развија у исто време, прва генерација хуманиста створила је основу за узлет хуманизма. Дубровачки хуманизам достиже свој врхунац са стваралаштвом Илије Цријевића, коме ауторка посвећује посебну пажњу у свом делу кроз осветљавање његове биографије и преглед књижевог стваралаштва. Поред тога, у *Историји дубровачке књижевности* простор је дат и оним ствараоцима чије је песничко дело пре свега вредно као допринос типолошкој разноврсности и биографско-фактографском сагледавању дубровачког хуманизма.

У поглављу „Века ренесансе” дат је развој ренесансне књижевности Дубровника кроз преглед најзначајнијих родова и врста. Стваралаштво овог периода ауторка је представила у оквиру три целине. Уочено је да строгост поделе по којој се ренесансна књижевност у Дубровнику развијала од друге половине XV и током XVI века, барокна у XVII, а просветитељска током XVIII века, ублажавају чињенице да је поезије на народном језику било и у ранијим деценијама XV века. Као најкомпактније, ауторка издваја стваралаштво прве генерације дубровачких ренесансних писаца – Шишка Менчетића, Џора Држића и анонимних савременика. Песништву с краја XV века припадале су и песме Џива Гучетића, као и песме Сладоја из Држићеве посланице, за кога знамо да је певао шаливу и љубавну поезију. У другом периоду, који је трајао доста дуже, није било компактности као у претходном. Стваралаштво на народном језику се разгранаво и богато новим садржајима и формама у складу са захтевима поетике и естетике. Од значајнијих новина ауторка издваја хришћанску ренесансу и њеног најизразитијег представника, Мавра Ветрановића. Трећи, завршни период ренесансе почиње шездесетих година XVI века. У оквиру овог временског раздобља песници све више пишу на итали-

јанском језику – Савко Бобаљевић, Михо Моналди, Франо Лукаревић, Антон Медо, Лука Соркочевић и други. То је био период када се расправљало о поетичким нормама и када се посредно успостављала поетика дубровачког песништва. У оквиру последње генерације дубровачке ренесансе ауторка даје преглед стваралаштва Антуна Сасина и Мароја Мажибрадића, који стварају од краја прве половине XVI века. Као представника универзалног човека свог времена, по ширини образовања, Злата Бојовић издваја Николу Гучетића. Његови дијалози сажимају законитости ренесансне поетике оличене у поезији овог доба.

У целини под називом „Епоха барока” проблематизује се барок с теоријског становишта, те указује на особености литературе ове епохе. Ауторка уочава специфичност дубровачке барокне књижевности, која највише досега остварује у првом периоду свога постојања до средине XVII века. У оквиру овог периода дата је анализа књижевног стваралаштва Хорација Мажибрадића, Стијепана Ђурђевића, Паскоја Примовића, Цива Гундулића, Цива Бунића и Џона Палмотића. То је период у којем се формирају нови барокни жанрови, док постојећи доживљавају промене, прилагођавајући се сензибилитету епохе. У дубровачку књижевност тада улази мелодрама, типично барокна врста. Други период дубровачког барока обележава стагнација литерарног стваралаштва, која бива заокружена земљотресом 1667. године. Тада стварају Вице Пуцић и Владислав Менчетић. Након 1667. године у књижевност улазе Јакета Палмотић, Никола Бунић и Баро Бетера, док сам крај епохе обележава Игњат Ђурђевић.

„Дубровачко просветитељство” као целина осветљава тражења новог пута у дубровачкој књижевности, која у овом периоду бива обележена значајним утицајем француског просветитељства. Истичући да се јасно одређене фазе у овом раздобљу не могу одредити, Злата Бојовић ипак, према садржају, дубровачку књижевност просветитељства дели на два основна тока. Први период обележен је превођењем Молијера, а други латинизмом, побожном књижевношћу и пригодном литературом. Оно што повезује ова два раздобља, по ауторки, јесте култ науке и енциклопедизма. У оквиру првог периода издвојени су аутори: Марин Тудишевић, Франатица Соркочевић, Тимотеј Глеђ, Саро Цријевић, Ђорђе Башић, Себастијан Сладе-Долчи и Иван Марија Матијашевић. Просветитељски енциклопедизам ауторка одређује као продужетак барокног историзма и каснијег ерудитизма, а у оквиру њега издваја Сара Цријевића, историчара и дубровачког биографа. Биографској литератури допринос даје и Ђорђе Башић, учени исусовац. Највеће похвале Дубровчана, како ауторка примећује, имао је Себастијан Сладе-Долчи. У оквиру другог периода истакнут је значај латинизма, као и присуство побожне и пригодне литературе у дубровачкој књижевности. Од значајних аутора издвојени су: Андро Паоли, Марија Димитровић Бетера, Лукреција

Богашиновић Будмани, Аница Боштовић и Никола Марчи, док завршни период обележавају: Маро Златарић, Антун Фердинанд Путица, Пијерко Соркочевић и Марко Бруеровић. Објављивањем Гундулићевог *Османа* и стваралаштвом писаца првих деценија XIX века, по ауторки, завршава се дубровачка књижевност, постајући део књижевне историје.

Синтеза Злате Бојовић, *Историја дубровачке књижевности*, исцрпношћу у обради обимне грађе, као и ваљаном аргументацијом, представља значајан допринос осветљавању књижевности од ренесансе до рационализма. Поред тога, ово дело отвара и теме за даља истраживања и теоријска промишљања, будући да Град, и у сасвим измењеним околностима, наставља свој културни живот на темељима старе дубровачке књижевности. И у периоду окупације Дубровник живи кроз стваралаштво, не тако великих, али свакако значајних писаца попут Никше Градија, Ивана Стојановића, Матије Бана и других.

Биљана ЂИРИЋ

О ЖУДЊИ ЗА РАЗЛИЧИТОШЋУ

Артур Лавцој, *Велики ланац бића: Проучавање историје једне идеје*, превела Горана Раичевић, „Академска књига”, Нови Сад 2014

*Само једна ствар је потребна: Све
Остало је штетина над штетинама.*

Г. К. Честертон

Велики ланац бића Артура Лавцоја (1873–1962), како се напомиње на корицама књиге, настао је у форми предавања која је аутор држао на Харварду 1932. и 1933. године и стекао је репутацију камена темељца „историје идеја”. Књига се такође узима као основ историјских и филозофских анализа 20. столећа и стога је посве необично да се све до недавно није појавио њен превод на српски језик. Када је одвећ реч о преводу и опреми књиге, посао је учињен на високом нивоу и по високим стандардима: звездицама су дати и преводи латинских цитата, уобичајених фраза или појашњења појединих места, а цитати који се односе на књиге које су одвећ преведене на наш језик, наведени су према тим књигама, тако да је обезбеђен адекватан увид у дело овог мислиоца.

У уводним напоменама, аутор представља књигу као допринос историји идеја, која је шири и специфичнија од историје филозофије. Бавећи се историјом филозофских доктрина, она продира у строго индивидуалне системе и разбија их у идеје-јединице, док историчара идеја